

ТВОРЧА СПАДЩИНА БОРИСА ОЛІЙНИКА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ CREATIVE HERITAGE OF BORYS OLIIYNYK IN THE NATIONAL DIMENSION

Т. М. ЧУМАК, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики та мовної комунікації,

T. M. CHUMAK, PhD in Pedagogy,
Associate Professor of the Department of Journalism and Linguistic Communication,
E-mail: tchumak27@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4723-1757>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Анотація. У статті розглядається творчість Бориса Олійника як представника української культури ХХ століття з погляду національних духовних цінностей. Обґрунтовано, що світоглядні переконання Б. Олійника – це віддзеркалення історії українського народу, його моралі, національних традицій. Доведено, що основними проблемами в творах митця є проблеми життя і смерті, загальнолюдських цінностей і людської емпатії, щастя і свободи, обов'язку митця перед нацією. Поет закликав у своїх творах бути відповідальними за все у житті рідного народу. Своє мистецьке кредо поет відобразив у багатьох віршах і поемах, головна думка яких – щирість і чесність, возвеличення образу матері, чистота й невідкупність поетичного слова, глибока повага до літніх і старших людей, милосердя, людяність, працелюбність, жертвовність в ім'я перемоги добра над злом.

Творчість Бориса Олійника становить вагомий сторінку в історії української літератури. Його ім'я входить у всі антології світового мистецтва, електронні ресурси та енциклопедії. Осмислення творчої спадщини Б. Олійника як поета, трибуна, державного діяча знайшло широкий відгомін у дослідженнях філологів, письменників, літературознавців, критиків тощо.

Цілком очевидно, що провідними мотивами творчості Б. Олійника є єдність поколінь, утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей, на яких духовно зростає людина, а також філософські роздуми над проблемами сучасності в контексті історичного досвіду як нашого народу, так і всього людства. Звернення до трагічної сторінки української нації в роки другої світової війни зумовлює актуальність поезій Бориса Олійника у світлі нинішніх подій, у часи навали на нашу землю новітнього путінського фашизму.

Ключові слова: Борис Олійник, світоглядні переконання, моральні цінності, рідна мова, творче кредо, історична пам'ять, українська духовність.

Актуальність (Introduction) теми роботи зумовлена потребою системного вивчення творчої спадщини Бориса Олійника в національному вимірі. До художнього доробку митця належить понад двадцять оригінальних поетичних книг. Серед зацікавлень поета від початку його творчої діяльності знаходимо вірші про єдність поколінь, про невисипу працю наших людей, їхню пам'ять і духовне багатство, трудові й ратні подвиги. Одвічні теми кохання, життя і смерті, любові й пошани до матері й дитини, до історичного минулого знаходять своє втілення в його поезіях. Ліричний герой творів Бориса Олійника – сильна духом особистість, яка знаходить розв'язання актуальних філософських і суспільних проблем через глибинне сприйняття дійсності з позицій

української національної духовності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publications). Творчості Бориса Олійника присвятили свої дослідження українські письменники й літературознавці Олесь Гончар [1], Василь Пахаренко, Леонід Горlach, Анатолій Мойсієнко. Дослідниця Лада Федоровська багато уваги приділила особливостям пейзажної лірики поета. Михайло Шевченко у вступній статті до «Вибраного» дав вичерпну характеристику творчій спадщині Бориса Олійника, Григорій Ключок розкрив світ поетичних критеріїв митця. Людмила Скирда глибоко проаналізувала поеми, сповнені філософського змісту. Однак варто зазначити, що творча спадщина Бориса Олійника в національному вимірі в

цих дослідженнях не розглядалася, що й зумовило вибір теми статті.

Метою статті є (The purpose of our paper): з'ясування ролі творчої спадщини Бориса Олійника в національному вимірі, зокрема в його поезіях філософської та громадянської тематики.

Мета передбачає вирішення таких завдань: з'ясувати філософські та морально-духовні позиції покоління шістдесятників, до яких належить поет, передумови феномену творчості Бориса Олійника, його естетичну орієнтацію на позиції української національної духовності, що зумовило вибір тематики більшості творів митця, розкрити з цього погляду художні особливості громадянської та філософської лірики поета, довести актуальність тих стильових візій, до яких він звертався, для наступних поколінь.

Матеріали і методи дослідження (Materials and methods of research). Джерельною базою дослідження послуговував художній доробок Бориса Олійника, перу якого належить понад двадцять оригінальних поетичних книг, а також праці письменників і літературознавців, присвячені творчості митця. У роботі застосовано різні методи аналізу поетичних творів: біографічний, структуральний, культурно-історичний. Вибір того чи іншого методу зумовлений особливостями конкретного віршованого тексту.

Результати дослідження (Results of the research and their discussion). Середина ХХ століття в Україні була позначена демократизацією суспільно-політичного та культурного життя, викриттям і засудженням масових репресій внаслідок політичних новозмін, які мали місце в період деєсталінізації. Це й стало передумовою виникнення шістдесятництва та шістдесятників. Покоління молодих митців складалося з окремих індивідуальностей, в основі світоглядних засад яких лежали ідеї гуманізму [2] та антропоцентризму [3], визнання свободи в усіх її проявах [4].

Початковий період шістдесятництва (кінець 1950-х — поч. 1960-х рр.) характеризувався переглядом морально-етичних цінностей у житті та літературі, пошуками нових форм творчості. Борисові

Олійникові, однак, як і багатьом його літературним ровесникам, були суттєво близькі зміни в суспільному житті та в літературному процесі. Великий вплив на формування його особистості мали дитячі та юнацькі враження, винесені з суворих років другої світової війни та повоєнної відбудови. Творче становлення Б. Олійника відбувалося в часи, «коли людство загалом усвідомило, що розум, коли він розвивається як голий інтелект, як самодостатній механізм прагматичного пізнання, а не як висока свідомість, перетворюється на силу, ворожу природі. Мабуть, цим значною мірою і пояснюється особливий характер взаємозв'язку поета із навколишнім світом» [5]. У творчості митця стає помітним поглиблення ліричного осмислення буття людини у вирі суспільних подій, її моральних цінностей та духовних орієнтирів, звідси помітним стає поглиблення особистісного характеру лірики. Водночас на творчий доробок Бориса Олійника певний вплив справила його незвична, як для поета, політична діяльність. З цього приводу «йому адресується чимало дошкульних інвектив, особливо з боку тих, хто сам ще зовсім недавно чіпляв до кожної збіорчки «ур-партиїного паровозика» [6]. Своє політичне кредо Б. Олійник окреслює чітко і недвозначно: «Маючи досить досвіду в політичних баталіях, я міг би вельми вправно поміняти свої світоглядні позиції на догоду кон'юктурі і таким чином убезпечити себе від наскоків розмаїтих опонентів і, зрештою, мати неабиякий зиск, моральний та й матеріальний. Дякувати Богові, я не скористався жодною з цих можливостей: не переступив друзів і недругів, не ухилився од громадського обов'язку, не витер чоботи об знамена, під якими наші прадіди, діди та батьки захистили нас від коричневої чуми» [6].

Борис Олійник був не лише визначним поетом, його аналітичний розум намагався визначити закономірності літературного процесу, дослідити поетичний світ авторів художнього слова. Літературно-критичні статті різних періодів увійшли до книжки «Планета поезія» (1983) [7]. Ставши у 70-ті роки офіційно визнаним поетом, митець був відзначений Державною премією СРСР та Державною премією УРСР ім. Т. Г. Шевченка. Твори

його перекладалися різними мовами.

Віршам і поемам Олійника властиве прагнення глибоко проникати в соціально-політичні, філософські проблеми, які хвилюють суспільство. У поезіях, створених у різні роки – від перших до останніх – простежується авторське ставлення до зображуваного, глибоке осмислення подій і людських дол: «Згоден, що ми многотішні, // Справді од вас бідніші...» [8]; «Прислухайсь до себе. Довірся вербі // І шукай його в слові, яке у тобі...» [9, с. 377]; «Такий, як є, стою на кружині. // Мені нема що від людей ховати...» [9, с. 296]. Борис Олійник завжди усвідомлював високу місію поета, кредо для якого було й лишається незмінним: «Писати, як живеш, і жити, як пишеш...»

Я тим уже боржник, що українець зроду:

Бо доля, певне в гуморі була,

Коли у посаг нам давала землю й воду,

І голубого неба два крила [9, с. 432].

У той же час Борис Олійник своєю творчістю неодмінно намагався звітувати перед сучасниками та майбутніми поколіннями: «Пам'ять душить: // Чи маєм право ми простити собі?» [9, с. 251]. Оглядаючись на пройдений шлях, поет з упевненістю може відзначити, «Що продається на світі не все, // І не купується совість» [9, с. 341].

Мотив пам'яті як єдності народу й особистості проходить через усю творчість митця. Поет ніколи не пориває зв'язку з традицією і постійно веде діалог з минулим, знаходить у собі творчу відвагу починати розмову з великими поетами минулого.

В день ясний і в ночі горобині,

В рідній чи далекій стороні –

Ти в моєму серці, Україно,

Думою Шевченка гомониш [9, с. 82].

У кожному зі своїх віршів, у кожній з великих поем автор екзистенційно осмислює сутність буття українського суспільства, віддаючи перевагу національній духовності. Саме історії сучасного життя та філософському осмисленню світу підпорядковує Б.Олійник свої художні прийоми, творчі знахідки.

Серед філософської лірики вирізняється медитативна. Думки і почуття у тексті вірша злиті в єдине ціле., як,

наприклад, у поезії «Був чоловік»:

Осінь мина... Зима...

Літо й весна – по колу.

А чоловіка – нема...

Страшно не те, що нема,

А що й не буде ж ніколи! [9, с. 106].

Думки поета передаються читачеві, примушують замислитись над таємницею людської природи. Вірш має глибокий емоційний вплив на читача, спонукає до роздуму про сенс життя. Людина – це найвища цінність, досконалість на Землі. Життя – це дар Божий, його треба прожити гідно: без фальші, чесно, берегти духовні цінності, шанувати людей, землю, труд, «нести добро у світ».

Основною формою вираження авторської свідомості в поезіях є образ ліричного героя, максимально наближений до образу самого автора. Це чітко простежується у вірші «Останній», що засвідчує вірність поета синівському обов'язку перед полеглими в роки другої світової:

І в щемну мить,

як сироти в сльоту.

Таку печаль відчують час і простір.

Що навіть кутий з каменю

Апостол

Ледь стримає за вією сльозу [9, с. 329].

Основні теми, до яких звертається поет, суголосні національному виміру його творчості. Це сучасник і його світ («Ялинка», «В снах безжурного дитинства...», «За рікою тільки вишні...» та ін.; історична пам'ять («Перед людьми і землею...» «На березі вічності», «Пам'ять води»); Україна і її майбутнє («Парад перед брамою вічності», «Не погасне висока потуга Дніпра...», «Двобій»); духовність, національні святині («Вибір», «Трубить Трубіж», «Перстень долі»); рідна земля, батьківщина («Батьки і діти! Діти і батьки»; «Остання дорога Нестора», «Розмова з учителем»); звернення до образу неньки, коханої («Мати сіяла сон», «О жовтий квіт мелодії розстань», «Я б спокійно лежав під вагою століть»).

Для письменника-гуманіста важливими є моральні категорії подвигу, обов'язку, совісті, пам'яті. До цих категорій він звертається і в жанрі поеми. Це дає можливість цілісно виразити важливу для нього ідею. Заслугує на увагу те, що

Борис Олійник зосереджується на досить актуальній проблемі національної свідомості. Як зазначає дослідник творчості Бориса Олійника Григорій Ключек, «кожна поема у Бориса Олійника – концентрована енергійна спроба здійснити якомога повніше художнє вираження однієї з найважливіших і найдорожчих для нього ідей» [10].

Поема «Дорога» стала своєрідним зачином усього майбутнього епосу Бориса Олійника, адже в ній яскраво відбилися ознаки народності, ліричності, діалогічності, романтичності, що є характерним для всієї подальшої творчості митця. Уже перші строфи твору, за Л. Скирдою [11], ніби відтворюють панораму так званої «горизонтальної реальності», на теренах якої, за влучним виразом Гегеля, і мусить розгортатись епічне дійство. Для українця – це, безперечно, степ, наш національний чи не космічний «вимір», який багато в чому визначає епічність українського національного менталітету:

З глухих кутків,
діставши древні посохи –
Бамбукові, тернові, під горіх, –
Ішли філософи, брели філософи
Шукать начало пройдених доріг [12].

Дороги прощань і втрат стеляться від сердець в усій нашій країні чи не з кожної хати, закликають не допустити повторення страхіть війни... Такою є особливість творчого обдарування Бориса Олійника, що його ліричний герой не усвідомлює себе поза часом і поколінням – він шукає витоків свого роду й народу, тієї генеалогії духовності, на яку може спиратися сучасна людина. Минуле проходить крізь душу самого поета, наповнює кожен його вчинок і помисел.

Це твір, у якому глибоко розкрита проблема вибору морально-етичного кредо. Питання як жити, яким бути – основні, вони стоять у центрі художнього світу майстра слова. Образи дороги, долі – свідчення глибокого знання фольклору. У творчості поета-сучасника віднаходимо чимало образів фольклорного походження. Народність – це, безперечно, «основоположна риса поем Олійника, що ніби вкорінює його творчість у найглибші шари українського прасвіту, а, точніше б сказати, нашої духовної цивілізації. Цей

потяг до основ, до коренів, до самої суті вочевидь зумовлює ще один, напрочуд важливий, аспект олійниківського епосу – його історизм. Адже народ не може існувати поза своєю історією так само, як і епос» [11].

Поеми «Доля» й «Урок» об'єднує досить важлива тема – тема пам'яті. Ця тема найболючіша й найбільш дорога для поета. Автор намагається повертати щораз читача до минулого ніби з метою пробудження в людині відповідальності за все на світі – за минуле й майбутнє, за себе, за народ. Народність – це, безперечно, головна риса поем Олійника, що «ніби вкорінює його творчість у найглибші шари українського прасвіту, а, точніше б сказати, нашої духовної цивілізації. Цей потяг до основ, до коренів, до самої суті вочевидь зумовлює ще один, напрочуд важливий, аспект олійниківського епосу – його історизм. Адже народ не може існувати поза своєю історією так само, як і епос» [11].

У поемі «Заклинання вогню» ця проблема теж розкривається з особливим «Олійниковим» підходом, що наштовхує до прагнення самовдосконалюватися до самоочищення людини.

У композиції поеми простежується подорож у минуле, введення яскравих лірично-сповідальних фрагментів, непримирненість до різноманітних антиподів моралі. Тема пам'яті постає постійно у формі осмислення минулого чи у власних спогадах.

Пам'ять, що стоїть на повний зріст на стезі нашого життя потрібна всім, бо «по пам'яті в людині пізнає людину світ». Те, що Борис Олійник спонукає своїх сучасників до роздумів про вічне, до «відкритого погляду в лиця людей і вічності», не минає безслідно. Філософська поезія Олійника... повністю покликана служити кращому в нашій сучасності, кращому майбутньому» [13].

Пошана до матері як берегині роду справіку характерна для української національної духовності. Борис Олійник по-особливому, не тільки з синівською любов'ю, а й з глибоким філософським підтекстом уславив святість жінки-матері, утвердив безсмертність її образу. Для нього мати насамперед – жінка-трудівниця, берегиня, охоронниця родинного вогнища,

чудодійниці планети.

У віршах збірки «Сива ластівка», яка є творчим злетом поета, Б. Олійник називає матір улюбленими народно-пісенними словами: горлицею, сивим сонцем, сивою ластівкою. Він пропускає крізь своє серце кожне слово, зігріте щирою душею, тому воно ніжно-трепетне й звучить по-особливому.

Віддай усе, що взяв, і освятись,
Ще більше, ніж узяв, зумій віддати...
Стоїть на видноколі світла мати –
У неї вчись («Диптих»).

Ідейно-художня основа, корінь його поезії – це міцні зв'язки поета з народом, із животворними традиціями реалізму й народності. Вірність народній морально-філософській основі особливо викристалізовується саме у віршах про матір, образ сивої неньки проходить через усю творчість поета й зримо переростає в символ. Для дітей, для їх мирного життя, без життєвих катаклізмів і стихій, вона «прибрала планету, послала стежкам споришу, навчила дітей, як на світі по совісті жити ...» Совість для Бориса Ілліча – це головна сутність людини. Минає час, і мати поволі йде за межу життя, та лишається навіки безсмертною – вона житиме в долі своїх нащадків.

Поетичний ліризм настільки задушевний, щирий, народний, що підсвічується ніби із середини слова, лягає ніжно на душу. Українська мадонна, щаслива мати, проста згорьована селянка, удова – це один із найсвятіших образів, який уособлює Україну.

Образ матері в поезіях Бориса Олійника є втіленням усього доброго, відданого, чесного. Символом життя і чистоти є світло, сонце. Через нього передається любов до Батьківщини, рідного краю. Високий зміст поняття «мати» «знаходить вираження і у високих словах: стоїть на видноколі світла мати, мати дуже висока, древніша од космосу» [11]. На глибокому синтезі традиційних і фольклорних поетичних образів побудований також вірш «Мати наша – сивая горлиця», у якому переважають фольклорні елементи типу серденько, мати – сива горлиця, жура-журавель, чиста сльоза-водиця, сивий дуб, явір.

Однією зі своєрідних особливостей мовної системи поета є слова-образи. Це

здебільшого лексика старослов'янського походження, яка часто відтворюється в нових контекстах, розширюючи їх стилістичні рамки. Пор.: А світ уже читав грядущу славу; Гіркий шматок насущного; Великому грядущому; Суворо проходять повз нас, і грядущих і суших.

Поетові однаково добре вдаються і твори монологічного характеру з їх деклараціями, сповідями, і вірші епічно-оповідні, де ті чи інші істини відкриваються читачеві [15] в результаті осмислення різних колізій і випадків з життя.

Оригінальним і вдумливим майстром постає Борис Олійник у поезії «Погоня... І постріл...», що витримана в дусі знакової фольклорної притчі, і «в притчевому, виконаному з тонким відчуттям іронічно-сатиричних засобів вірші «Між людей у будні й свята...», де психологічний портрет «героя» вражає майстерно відтвореним холодом байдужості, душевного спустошення, бездуховності» [16].

Для творчості Б. Олійника характерна притчевість взагалі. Вибагливо опрацьовуючи композицію кожного твору, вільно почуваючись у розгортанні сюжету, для вирішення актуальних ідейних завдань він вдало використовує форму віршованого інакомовлення. Олійникові притчі – це здебільшого художні роздуми про сутність людини в системі її історично-соціальних зв'язків, про людську совість, про набуті попередніми поколіннями моральні уроки, що входять у духовний світ нашого сучасника.

Твори Б. Олійника характеризуються романтичною символікою, піднесеним пафосом, оскільки романтичний принцип підходу до життя, поглиблюючись філософськи й конкретизуючись соціально, багато в чому визначив стиль поета, він творить такий мовно-художній образ, в якому кожна деталь, зокрема й індивідуально-колористична, розкриває багатопланову семантику поетичного задуму.

У влучних висловленнях, сентенціях, афоризмах, морально-етичних, філософських міркуваннях Бориса Олійника відчувається глибоко масштабне мислення. Новаторство поета виявляється також і в активізації особливих конструкцій речень, розмовного синтаксису, який утворює характерні проникливі інтонації.

Твори митця збагачують сучасну літературну мову різноманітними асоціативними явищами; вони також тісно пов'язані з народнописними традиціями. Його внесок у мовну скарбницю важко переоцінити. З кожною збіркою поета розкриваються все нові грані його таланту і в осяганні нових тем поезії, і в його проникненні в мовні глибини. Мовно-поетична образність творів Бориса Олійника тісно пов'язана з писемно-літературними традиціями та народно-розмовними джерелами української мови. Особливостями його ліричної мови є задушевність, щирість, перегук з усною народною творчістю. Як цілком правильно зазначає С. Я. Єрмоленко, «Традиційне й оновлене слово, інтимно-довірлива розмовна інтонація, розкутий ритм вірша формують монолог Бориса Олійника, його індивідуальний стиль, в якому символічного значення набувають поняття людської істини і по-філософському осмисленого кредо поета» [17].

На особливу увагу заслуговують поезії Бориса Олійника про кохання. Це високий злет душі, таємниче, безмірне і сокровенне почуття, ніким не розгадане, не вивчене, якому присвячували свої твори у всі часи митці слова.

Заболю, затужу,
зарідаю... в собі, закурличу,
А про очі людські
засміюсь, надломивши печаль.
Помолюсь крадькома
на твоє праслов'янське обличчя,
І зоря покладе
на мовчання моє печать [9, с. 456].

Сплав індивідуально-літературного та народнописного стилів поет виражає у змісті, у формах близьких до народнописних творів. Уся інтимна лірика поета зіткана із образів. Услухаймося в образи вересневого надвечір'я, сизих осінніх туманів, далекої зорі, білого цвіту вишень, сповільненого поруху крила, умираючого листа, синьоокої дівчини, яка стоїть «на порозі високім», сивого журавля, якому вже не бути білим лебедем, жіночого профілю, ледь означеного на тлі вечірнього обрію. Використання уособлення та традиційної образності – це один із способів чарівного сплаву, магнетизму поезій. Засвоївши почуття й думку, що створили форму поезії

[18], читач опановує цю форму й у ній дістає ключ до національної скарбниці народного духу.

Був я вітром, був я лютим, був я нордом,

Став я ніжним, став я птахом і крилом,

А якось мені зустрілась вельми горда –

І прокинувся я вранці джерелом [9, с. 183].

Пейзажна лірика Б. Олійника вмістила в собі як шукання й надбання попередників, так і оригінальність духовного осмислення світу. Тому й позначена вона філософською якістю. Вживаючись у певний ліричний образ, сприймаючи світ його очима, Б. Олійник досягає психологічно-художньої об'єктивності. Скажімо, у вірші «Чарівник», яким поет вшановує пам'ять М. Рильського, відтворено особливий настрій душі, її близькість і порозуміння з усім життям. Відгомін фольклорної традиції вчувається у більш ранньому вірші «Пам'яті Павла Тичини», де «невід'ємність від буття природи передана через оті віщі знаки, що їх слали художнику і трави, і води, і птахи, мовби передчуваючи біду – спільну для них і для людей...» [5].

І все ж не викликає сумніву, що в кожного часу своє больове осердя, кожна боротьба схожа на свій вік. Злитість із природою у Б. Олійника справді абсолютна, але не через «розчиненість» у ній, як це було в поетів – його попередників (М. Рильського, П. Тичини), а навпаки, сказати б, через «вбирання» її у себе. У ліриці Б. Олійника акценти дещо зміщені: у цьому усвідомленні природи не тільки синівське, а й батьківське, захисне, начало... Споконвіку людина була смертною, а природа вічною, отож у цій своїй вічності й величі вона сприймалася як байдужа до суєтних і скороминущих людських турбот. Нині ж людство усвідомило, що принаймні в земному бутті природа смертна. Звідси, певно, оте відчуття «вбирання» у себе навколишнього – бажання, взявши в душу, прихистити таким чином живе. Здається, саме цим можна пояснити й те, що в Б. Олійника немає суто пейзажних віршів, тоді як тема ця в його творах без перебільшення всепроникна. Адже «природа, увібрана в душу, присутня

скрізь, де виявляє себе особистість ліричного героя» [5].

Непохитна віра в торжество обережної й доброї мудрості та нинішнього людського «старшинства» над природою є джерелом життєствердного пафосу пейзажної лірики Бориса Олійника. Візьмемо вірш «Долоня». В ньому панує веселий впевнений спокій, але не байдужий, небезсторонній. Вересень Б. Олійника мусить клопотатися, хоч і весело, про свою кінцеву незнищенність, ховатися «у яблуко, в терен і укріп», та хутчій втікати од холодів «у ямби» чи «у верлібр» (куди ж іще, як не в прихисток теплої людської душі):

А як піде з висвистом завірюха клята,
Попросись у прихисток під долоню
ратая,

Де між ліній світяться дати і віки,
Де дванадцять місяців сплять, як
малюки...

У цій поезії виявляється соціальний аспект: природа все більше стає залежною від людини, а людина все чіткіше це усвідомлює. Хто ж краще захистить життя, аніж людина праці? Хто б не була вона за фахом – хлібороб, поет чи інший представник братства трудівників. До світоглядного узагальнення веде й таке особливе, характерне для Б. Олійника поєднання сьогоденного, конкретно-зримого, і вічного, першопочаткового. Хоч і реальна – мовби аж тепла – натруджена долоня ратая, але в її лініях просвічують віки, минулі й прийдешні.

Епітет «земна» стосовно лірики Бориса Олійника настільки об'ємно точний, наскільки й багатозначний, багатовимірний. Закріплене народною традицією, самим способом осягнення реального світу митцем, здатністю бути зрозумілим багатьом і тоді, коли автор (ліричний герой) звертається до окремої особи. Такий спосіб поетичного вираження, як нам видається, вимагає від автора віртуозного володіння словом і є, по суті, прерогативою істинного таланту» [19].

Скажімо, вірш «Про хоробрість» починається такою, здається, суто особистісною, неквапливою розповіддю про конкретний життєвий факт.

Буденна ситуація у вірші передана просто й достовірно. І на перший погляд важко збагнути, що ж нас у цих рядках

найбільше вражає – чи стурбованість тяжким фізичним станом тракториста, а чи філософія самих дядькових слів, просвічених щирою, непідробною сором'язливістю, чистотою трудівничої етики. Останнє ніби возвеличує героїв твору Б. Олійника у їхніх нелегких буденних клопотах. Вірш «Про хоробрість» закінчується, як відомо, не раз цитованими рядками: «І не звісно, кому треба більше хоробрості: Космонавту чи хліборобу?» [6]

Справедливо, на наш погляд, Михайло Шевченко, соратник поета по перу, зазначав: «Борис Олійник, безперечно, один з найбільших поетів другої половини двадцятого століття... Дивовижний чародій інтимної лірики, соціальної поезії і видатний майстер поеми – він створив свій неповторний світ максимально чистих, високих почуттів і глибокої філософії, чітко означений ритмічним контуром, самобутньою мелодикою і оригінальним словниковим ландшафтом. Олійник, мабуть, єдиний із сучасних поетів, кого можна впізнати з одного-двох рядків. Мені думається, що в третьому тисячолітті з нашої півсотні літ лишиться двоє поетичних імен: Ліна Костенко і Борис Олійник» [20, с. 14].

Борис Олійник «ніколи не грався словом на догоду суспільним замовникам чи галасливим літературним реформаторам, факірам на годину, які понад усе полюбляють вивершитися над іншими, зверхньо поставитися до собі подібних, аби під шумок нагребти побільше до себе, зневаживши при цьому одвічні принципи народної моралі» [21].

Висновки і перспективи (Conclusions and future perspectives).

Таким чином, провідними мотивами творчості Б. Олійника є єдність поколінь, філософські роздуми над проблемами сучасності в контексті історичного досвіду нашого народу і всього людства, утвердження загальнолюдських моральних цінностей, на яких духовно зростає людина.

Поетичні твори митця дають змогу адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які виникнуть на шляху формування особистості в усталене поняття земного в поетичній системі автора не протиставляється метафоричному, образно-

узагальненому, а характеризує світ тривог і турбот ліричного героя, нашого сучасника. «Багатовимірність конкретного зумовлена умовах політичних, економічних, соціальних змін. Борис Олійник високо підносить почесне звання поета і своєю творчістю, і громадянською позицією. Незважаючи на неспростовний і незаперечний талант поета, спостерігається тенденція до заниження значення творчості Б. Олійника для

української літератури. Але очевидно одне: у найскладніші роки становлення української державності, за часів Революції Гідності й нині, в жорсткому протистоянні української нації перед загрозою тотального нищення в повномасштабній війні, творча спадщина Бориса Олійника залишається актуальною, наголошуючи на неперебутних людських цінностях, утверджуючи безсмертя української національної духовності.

Список використаної літератури

1. Гончар О. Слово про поета Б. Олійника : [висловлювання]. Українська мова і література в школі. 2015. № 10. С. 10-13.
2. Savchyn, V. (2021). Literary Translation behind Bars in the Late Soviet Union: Contextual Voices of Vasyl' Stus and Ivan Svitlychnyi. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, Vol. 8, No 2, 235-273. Retrieved from <https://ewjus.com/index.php/ewjus/article/view/628>.
3. Randal, F. (1919). The Ukraine and Its Song. *Poetry*, Vol. 14, No 1, 36-37. Retrieved from <https://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/browse?contentId=59168>.
4. Ястремська, Т. (2021). Семантична опозиція «верх / низ» у діалектній картині світу українців. *Slavia Orientalis*, том 70, № 1. URL: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/137008/edition/119942/content>.
5. Федоровська Лада «Мої високі птиці...» (Поетичний світ Бориса Олійника) *Літературознавство*. 1995. № 1. С. 10-19.
6. Бурбан В. Поетична планета Бориса Олійника в просторі й часі: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/poetichna_planeta_borisa_oliynika_u_prostori_i_chasi.html.
7. Олійник Б. Планета Поезія : роздуми : статті : портрети. Київ : Дніпро, 1983. 190 с.
8. Шевченко Михайло В. (передм.) ... Вибране. Поезії. Поеми : [збірник] / Борис Олійник ; передм. Михайла Шевченка. Київ: Етнос, 2009.
9. Олійник Б. Вибране. Поезії. Поеми. Київ: «Етнос», 2009. 638 с. : іл.
10. Ключек Г. Три поезії Бориса Олійника : дещо про магію Олійникового слова. *Слово і час*. 2010. № 12. С. 19–23.
11. Скирда Л. Поеми Бориса Олійника. Сповна життям оплачують слова...: [https://liuskyrda.com.ua/lyudmyla-skyrda-](https://liuskyrda.com.ua/lyudmyla-skyrda-poemy-borysa-oliynika-sповna-zhyttyam-oplachuvat-slova/)

[poemy-borysa-oliynika-sповna-zhyttyam-oplachuvat-slova/](https://liuskyrda.com.ua/lyudmyla-skyrda-poemy-borysa-oliynika-sповna-zhyttyam-oplachuvat-slova/)

12. Олійник Б. Дорога: http://ukrbooks.com/ua/Doroga_5072/
13. Лук'яненко Є. Зірка і життя Бориса Олійника. Київ, 2015, № 11-12, С. 173-176.
14. Пустовіт Л. О. Поетичний словник Бориса Олійника. УМЛШ. 1995. № 11. С. 53-57.
15. Topolovska, T. (2022). Reading buildings: The textual turn of architecture as a parallel to the spatial turn in literary studies. *Ars Aeterna*, Vol. 14, Issue 1, 58-70. DOI: <https://doi.org/10.2478/aa-2022-0006>.
16. Ільницький М. На спокій права не дано. Поезія Бориса Олійника. Київ, 2010. С. 83.
17. Єрмоленко С. Слово, оновлене часом URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-2.pdf>.
18. Da Costa Fialho, O. (2007). Foregrounding and refamiliarization: understanding readers' response to literary texts. *Language and Literature*, Vol. 16, No 2, 105-123. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0963947007075979>
19. Мойсієнко А. Неба сягнувши, тривожити небо нове (Роздуми над творами Бориса Олійника). Київ. 2008. № 2. С. 135-139.
20. Мовчан Р. Засадничі основи вивчення української літератури в школі. *Дивослово*. 2014. №8. С.10-12.
21. Горлач Л. Б'ють у крицю літа: до 80-річчя від дня народження Бориса Олійника. *Вітчизна*, 2015, № 9-10, С.103-106.

References

1. Honchar, O. (2015). Slovo pro poeta B.Oliinyka [A word about the poet Borys Oliinyk]. *Ukrainian language and literature at school*, Issue No. 10, 10-13.

2. Savchyn, V. (2021). Literary Translation behind Bars in the Late Soviet Union: Contextual Voices of Vasyli' Stus and Ivan Svitlychnyi. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, Vol. 8, No 2, 235-273. Retrieved from <https://ewjus.com/index.php/ewjus/article/view/628>.
3. Randal, F. (1919). The Ukraine and Its Song. *Poetry*, Vol. 14, No 1, 36-37. Retrieved from <https://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/browse?contentId=59168>.
4. Yastremska, T. (2021). Semantic Opposition "top / bottom" in the Ukrainian Dialectal Worldview. *Slavia Orientalis*, Vol. 70, No 1. Retrieved from <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/137008/edition/119942/content>.
5. Fedorovska, L. (1995). «Moi vysoki ptytsi...» (Poetychnyi svit Borysa Oliinyka) ["My high birds ..."] (The poetic world of Borys Oliinyk)]. *Literary Studies* No. 1, 10-19.
6. Burban, V. (2004). Poetychna planeta Borysa Oliinyka v prostori y chasi. Retrieved from https://zn.ua/ukr/SOCIUM/poetichna_planeta_borysa_oliinyka_u_prostori_i_chasi.html [in Ukrainian].
7. Oliinyk, B. (1983). *Planeta Poezii : rozdumy: staty: portrety [Planet Poetry: reflections: articles: portraits]*. Kyiv; Dnipro, 190.
8. Shevchenko, M. (2009). *Vybrane. Poezii. Poemy (peredmovy) [Selected. Poetry. Poems (preface)]*. Kyiv: Etnos.
9. Oliinyk, B. (2009). *Vybrane. Poezii. Poemy [Selected. Poetry. Poems]*. Kyiv: Etnos, 638.
10. Klochek, H. (2010). Try poezii Borysa Oliinyka: deshcho pro mahiiu Oliinykovoho slova. [Three poems by Borys Oliinyk: something about the magic of Oliinyk's word]. *Slovo i chas*. Issue No. 12, 19-23.
11. Skyrda, L. (n.d.). *Poemy Borysa Oliinyka. Spovna zhyttiam oplachuvat slova... [Poems by Borys Oliinyk. Full of life pay for words...]*. Retrieved from <https://liuskyrda.com.ua/lyudmyla-skyrda-poemy-borysa-oliinyka-spovna-zhyttyam-oplachuvat-slova/>
12. Oliinyk, B. Doroha [The way]. URL: http://ukrbooks.com/ua/Doroga_5072/ [in Ukrainian].
13. Lukianenko, Ye. (2015). Zirka i zhyttia Borysa Oliinyka [Star and Life of Borys Oliinyk]. *Kyiv*. Issue No. 11-12, 173-176.
14. Pustovit, L. (1995). *Poetychnyi slovnyk Borysa Oliinyka [Poetic dictionary of Borys Oliinyk]*. UMLSh. Issue No. 11, 53-57.
15. Topolovska, T. (2022). Reading buildings: The textual turn of architecture as a parallel to the spatial turn in literary studies. *Ars Aeterna*, Vol. 14, Issue 1, 58-70. DOI: <https://doi.org/10.2478/aa-2022-0006>.
16. Ilnytskyi, M. (2010). Na spokii prava ne dano. *Poeziia Borysa Oliinyka [There is no right to peace. Poetry of Borys Oliinyk]*. Kyiv. 83.
17. Yermolenko, S. (n.d.). *Slovo, onovlene chasom [A word updated by time]*. Retrieved from <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-2.pdf> [in Ukrainian].
18. Da Costa Fialho, O. (2007). Foregrounding and refamiliarization: understanding readers' response to literary texts. *Language and Literature*, Vol. 16, No 2, 105-123. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0963947007075979>.
19. Moisiienko, A. (2008). Neba siahnuvshy, tryvozhyty nebo nove (Rozdumy nad tvoramy Borysa Oliinyka) [Reaching the sky, disturb the new sky (Reflections on the works of Boris Oliinyk)]. *Kyiv*. Issue No. 2, 135-139.
20. Movchan, R. (2014). *Zasadnychi osnovy vyvchennia ukrainskoi literatury v shkoli [Basic principles of studying Ukrainian literature at school]*. *Dyvoslovo*. Issue No. 8, 10-12.
21. Horlach, L. (2015). Biut u krytsiu lita: do 80-richchia vid dnia narodzhennia Borysa Oliinyka [They are shouting in the summer: to the 80th anniversary of Borys Oliinyk]. *Vitchyzna*. Issue No. 9-10, 103-106.

Abstract. *The article deals with the creativity of Borys Oliinyk as a representative of Ukrainian culture of the 20th century in terms of national spiritual values. It is proved that Oliinyk's worldview beliefs are a reflection of the history of the Ukrainian people, its morals, national traditions. It was proved that the main problems in the works of the artist are the problems of life and death, human values and human empathy, happiness and freedom, the artist's duty before the nation. The poet urged in his works to be responsible for everything in the life of his native people. The poet imprinted his artistic credo in many verses and poems, the main idea of which is sincerity and honesty, the praise of the image of the mother, purity and incorruptibility of the poetic word, deep respect for the elderly and older people, mercy, humanity, hard work, sacrifice for the victory over evil.*

The works of Borys Oliinyk constitute a significant page in the history of Ukrainian literature. His name is included in all anthologies of world art, electronic resources and encyclopedias. Comprehension of Oliinyk's creative heritage. Oliinyk as a poet, tribune, statesman has found a wide echo in the studies of philologists, writers, literary critics, critics, etc.

It is obvious that the leading motifs of Borys Oliinyk's works are unity of generations, the statement of universal and national moral values, which spiritually grow a person, as well as philosophical reflections on contemporary problems in the context of the historical experience of our people, and all of humanity. Appeal to the tragic page of the Ukrainian nation during the Second World War makes poems by Boris Oliynyk urgent in the light of current events, in times of invasion of the newest putin's fascism on our land.

Key words: *Borys Oliinyk, ideological beliefs, moral values, native language, creative credo, historical memory, Ukrainian spirituality.*